

Ferenc pápa és a véleménynyilvánítás szabadságának határai

CARLO A. PEDRIOLI*

1. Bevezetés

2015. január 7-én két fegyveres tört be a *Charlie Hebdo* francia hetilap párizsi szerkesztőségébe, ahol tüzet nyitottak az ott tartózkodókra. A támadásban tizenketten – főleg újságírók – vesztették életüket.¹ Egy szemtanú szerint a támadók az al-Káida tagjainak vallották magukat.² Számos szemtanú állítása szerint a fegyveres támadók azt kiáltották, hogy Mohamed prófétáért állnak bosszút.³

Az évek során a *Charlie Hebdo* a kormánnyal, az üzleti élettel és a vallással kapcsolatos témák szatirikus ábrázolásával szerzett magának hírnevet.⁴ A *Charlie Hebdo* számos különböző Mohamed-ábrázolást közölt.⁵ A muzulmán hit szerint Mohamedet tilos ábrázolni.⁶ 2006-ban a hetilap megjelentette egy dán újság Mohamedről készült karikatúráit, ami felháborította a

* Vendégkutató, American Bar Foundation. E-mail: cpedrioli@abfn.org. A tanulmány eredeti megjelenési helye: Russell L. WEAVER – Mark D. COLE – Steven I. FRIEDLAND (szerk.): *Comparative Perspectives on Freedom of Expression*. Durham, Carolina Academic Press, 2016. A szerző e tanulmány egy korábbi változatát a University of Louisville Free Speech Forumán mutatta be 2015. december 3-án. A Free Speech Forum előadást követő beszélgetésért a szerző köszönetet mond a résztvevőknek. Köszönetét fejezi ki Daniel Boydnek is e tanulmány egy korábbi változatának előzetes átnézéséért, különös tekintettel a katolikus teológiára. A tanulmány magyar fordítását a szerző és a kiadó engedélyével közöljük.

¹ Charlie Hebdo Attack: Three Days of Terror. *BBC News*, 2015. január 14. <http://www.bbc.com/news/world-europe-30708237>

² Charlie Hebdo Attacks: „It’s Carnage, a Bloodbath. Everyone is Dead”. *The Guardian*, 2015. január 7. <http://www.theguardian.com/world/2015/jan/07/charlie-hebdo-shooting-paris-magazine-target-raid>

³ Three Days of Terror i. m. (1. lj).

⁴ Charlie Hebdo and its Place in French Journalism. *BBC News*, 2015. január 8. <http://www.bbc.com/news/world-europe-15551998>. A magazin 1970-ben indult, miután elődjét, a *Hara-Kirit* betiltották, mivel gúnyt űzött a néhai francia elnök, Charles de Gaulle halálából. Doreen CARVAJAL – Suzanne DALEY: Proud to Offend, Charlie Hebdo Carries Torch of Political Provocation. *New York Times*, 2015. január 7. http://www.nytimes.com/2015/01/08/world/europe/charlie-hebdo-broke-taboos-defying-threats-and-violence.html?_r=0

⁵ Uo. A *Charlie Hebdo* az iszlám mellett más vallásokat is kritizált. CARVAJAL–DALEY i. m. (4. lj.). L. Charlie Hebdo and its Place i. m. (4. lj.). (Néhány példa a judaizmusról, az iszlámról és a katolicizmusról készült szatirikus karikatúrák közül.)

⁶ Rick GLADSTONE: A Timeline of Threats and Acts of Violence Over Blasphemy and Insults to Islam. *New York Times*, 2015. január 7. <http://www.nytimes.com/2015/01/08/world/middleeast/perceived-anti-islam-insults-in-the-media-have-often-led-to-retributions-and-threats.html>

muszlimokat.⁷ 2011-ben a *Charlie Hebdo* ismét közölt egy újabb Mohamed-karikatúrát, amelyen a próféta „vendégszerkesztőként” jelent meg a címlapon, és „100 ostorcsapással fenyegette meg azokat az olvasókat, akik nem halnak bele a nevetésbe”.⁸ Nem sokkal ezután került sor a hetilap szerkesztősége elleni bombamerényletre.⁹ 2012-ben a *Charlie Hebdo* különböző szexpozíciókban ábrázolta a meztelen Mohamedet.¹⁰ A hetilap szerkesztője, Stéphane Charbonnier halálos fenyegetéseket kapott, és a 2015. januári esemény idején is rendőrségi védelem alatt állt.¹¹

A *Charlie Hebdo* szerkesztősége ellen 2015 januárjában elkövetett támadás idején Európában egyre erősödött az iszlámellenesség. A gyenge gazdasági teljesítmény, a magas munkanélküliség és a folyamatos bevándorlás is hozzájárult ezeknek az érzéseknek az erősödéséhez. A feszültség leginkább Franciaországban éleződött ki, ahol 2015 elején a muzulmánok száma elérte a hatmilliót, és ahol számolni kellett az algériai, szíriai és észak-afrikai gyarmatosítás örökségével is.¹² Nyilvánvaló, hogy sem a Mohamed-karikatúrák megjelenése, sem a *Charlie Hebdo* szerkesztősége elleni merénylet nem enyhítette a franciaországi feszült légkört.

A feszültség közepette, amikor számos, Franciaország határain túlnyúló vita folyt arról,¹³ hogy meddig terjednek a véleménynyilvánítás szabadságának határai a nyitott társadalomban,¹⁴ lépett színre az argentin származású Ferenc pápa.¹⁵ 2015. január 15-én, nagyjából egy héttel a *Charlie Hebdo* ellen elkövetett merényletet követően, egy újságíró Ferenc pápát kérdezte a véle-

⁷ Charlie Hebdo and its Place i. m. (4. lj.).

⁸ Helene FOUQUET: Pope Enters Charlie Hebdo Debate, Defending Limits on Speech. *BloombergBusiness*, 2015. január 15. <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-01-15/pope-enters-charlie-hebdo-debate-by-seeking-limits-on-expression>

⁹ Charlie Hebdo and its Place, i. m. (4. lj.).

¹⁰ CARVAJAL–DALEY i. m. (4. lj.).

¹¹ Charlie Hebdo and its Place, i. m. (4. lj.).

¹² Steven ERLANGER – Katrin BENNHOLD: „Dangerous Moment” for Europe, as Fear and Resentment Grow. *New York Times*, 2015. január 7. <http://www.nytimes.com/2015/01/08/world/europe/paris-attack-reflects-a-dangerous-moment-for-europe.html>

¹³ Paul KIRBY: Paris Attacks: France Grapples with Freedom of Speech. *BBC News*, 2015. január 15. <http://www.bbc.com/news/blogs-eu-30829005>. A szólásszabadság korlátairól szóló rövid áttekintést l. Melissa BLOCK: Paris Attacks Bring New Attention to Free Speech Laws in France. *Nat'l Pub. Radio*, 2015. január 15. <http://www.npr.org/2015/01/15/377526973/paris-attacks-bring-new-attention-to-free-speech-laws-in-france> (beszélgetés Aurélien Hamelle francia jogással).

¹⁴ L. pl. Jeffrey GOTTFRIED – Michael BARTHEL: After Charlie Hebdo, Balancing Press Freedom and Respect for Religion. *Pew Research Center*, 2015. január 28. <http://www.journalism.org/2015/01/28/after-charlie-hebdo-balancing-press-freedom-and-respect-for-religion> (az Egyesült Államokban élő emberek véleménye a *Charlie Hebdo* ellen 2015. január 7-én elkövetett merényletet követően).

¹⁵ Ferenc pápa – ezer év alatt az első nem európai, akit a katolikus egyház vezetésére választottak meg – XVI. Benedek pápa egy hónappal korábbi lemondását követően, 2013 márciusában vette át hivatalát. Teresa WELSH: Pope Francis: The Charismatic Diplomat. *U.S. News & World Report*, 2015. március 13. <http://www.usnews.com/news/articles/2015/03/12/pope-francis-channels-his-popularity-into-diplomacy>; John HOOPER: Pope Francis Elected as 266 Roman Catholic Pontiff. *The Guardian*, 2013. március 13. <http://www.theguardian.com/world/2013/mar/13/pope-francis-mario-bergoglio-election>. XVI. Benedek volt majdnem hatszáz év óta az első, aki lemondott a pápai posztról. Mark DOWD: Why Did Pope Benedict XVI Resign? *BBC News*, 2013. november 28. <http://www.bbc.com/news/magazine-25121121>

ménynyilvánítás szabadságának hatáiról.¹⁶ A pápa egy analógiával élve azt mondta, hogy ha egy barátja sértegetné az édesanyját, akkor biztos számíthatna arra, hogy ő (a pápa) behúz neki egyet. Nyilvánvalóan azt gondolva, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága erőteljes védelemre szorul, az amerikai médiában különféle hangok szólaltak meg – erőteljes nyelvezetet használva, mélységeiben nem foglalkozva a katolikus teológiával –, egyenesen a pápa megjegyzéseit támadva.¹⁷ A Vatikánhoz rengeteg, pontosításra vonatkozó kérés érkezett.¹⁸

A pápa megjegyzései, amelyek a *Charlie Hebdo*t ért támadást követően nem sokkal hangzottak el, lehetőséget adnak arra, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát egy másik szemszögéből, a vallás szemszögéből vizsgáljuk meg. Mivel a vallásos hangok jelentős szerepet játszanak a közéletben,¹⁹ fontos, hogy a véleménynyilvánítás szabadságát a vallás szempontjából is megvizsgáljuk. Noha a *Charlie Hebdo* karikatúrái által képviselt szólásszabadsággal kapcsolatos amerikai hagyományoktól némiképp eltért, a pápa nézőpontja összhangban állt a katolikus egyház teológiájával. E tanulmány célja bemutatni, miként magyarázhatók a pápa megjegyzései a katolikus teológia tételeivel. Ahhoz, hogy ezt az állítást kifejtsük, a következőkben e tanulmány részletesen összefoglalja és összefüggéseibe helyezi a pápa által elmondottakat, áttekinti az Egyesült Államok szólásszabadságra vonatkozó jogi szabályainak legfőbb elveit és azok alkalmazását a *Charlie Hebdo* karikatúráira, valamint megvizsgálja a katolikus teológia releváns elveit és azok alkalmazását a karikatúrákra. Ennek eredményeképp reményeink szerint mélyebben, egy újabb perspektívából is megértjük, hol húzódnak a véleménynyilvánítás szabadságának határai egy nyitott társadalomban.

2. Ferenc pápa megjegyzései

A pápa megjegyzéseit övező viták miatt illő, hogy a megjegyzések alapos és kontextusba helyezett összefoglalását adjuk. Ebben a részben összefoglaló jelleggel áttekintjük a 2015 januárjában, majdnem két hét leforgása alatt elhangzott megjegyzéseket.

¹⁶ Öszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója a Colombóból Manilába tartó járat fedélzetén. *Vatican.va*, 2015. január 15. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150115_srilanka-filippine-incontro-giornalisti.html (Sébastien Maillard újságíró kérdése).

¹⁷ L. pl. Charles C. W. COOKE: The Pope Got It Completely and Utterly Wrong. *National Review*, 2015. január 15. <http://www.nationalreview.com/corner/396438/pope-got-it-completely-and-utterly-wrong-charles-c-w-cooke>; Heidi SCHLUMPF: The Pope Is Wrong on Religious Speech. CNN, 2015. január 16. <http://www.cnn.com/2015/01/16/opinion/schlumpf-pope-paris/index.html>; Jerome HUDSON: Pope Francis Couldn't Be More Wrong On Charlie Hebdo. *Daily Surge*, 2015. január 15. <http://dailysurge.com/2015/01/pope-francis-get-wrong-charlie-hebdo/>; Leonard PITTS: Pope Francis Wrong on Limiting Freedom of Expression. *Detroit Free Press*, 2015. január 19. <http://www.freep.com/story/opinion/contributors/2015/01/19/pope-francis-islam-terrorism-charlie-hebdo/21993429/>

¹⁸ Carol J. WILLIAMS: Pope Francis Stirs Controversy in Debate about Freedom of Speech. *Los Angeles Times*, 2015. január 15. <http://www.latimes.com/world/asia/la-fg-pope-francis-arrives-in-philippines-20150115-story.html>

¹⁹ César GARCÍA: Pope Benedict XVI on Religion in the Public Sphere. 33 *Journal of Communication & Religion* (2010) 87., 88.

Bár a média figyelmét elsősorban Ferenc pápa 2015. január 15-én elhangzott megjegyzései keltették fel, meg kell jegyeznünk, hogy a pápa a *Charlie Hebdo* elleni támadás napján, 2015. január 7-én délután megszólalt. Ferenc pápa Federico Lombardi atya, a Szentszék Sajtóirodájának igazgatója útján nyilatkozatot adott ki. A közlemény a következőket tartalmazta: „A Szent- atya a leghatározottabban elítéli a számos emberéletet követelő, Párizst megbénító rettenetes támadást.” A közleményben Ferenc pápa „mindenkit arra szólít fel, hogy minden elképzelhető módon akadályozza meg a gyűlölet és az erőszak minden formájának (legyen az fizikai vagy morális) terjedését, mivel az elpusztítja az emberi életet, semmibe veszi az emberi méltóságot”. „Bármilyen okból követik is el – folytatódik a közlemény –, a gyilkos erőszak gyalázatos. Soha, semmivel nem igazolható.” A közlemény hozzátette még: „A gyűlöletre uszítást mindig vissza kell utasítani. A tisztelet kultúráját kell megteremteni.” A közlemény azzal zárult, hogy a pápa kifejezte szolidaritását „mindazokkal, akik (...) továbbra is következetesen a békéért, az igazságért és a jó ügyért munkálkodnak”.²⁰

Másnap, 2015. január 8-án, a vatikáni vendégházban tartott reggeli misén a pápa azt mondta, hogy a támadás „figyelmünket újra a megannyi kegyetlenségre, emberi kegyetlenségre, terrorizmusra irányította”. Megjegyezte: „Micsoda kegyetlenségre képes az ember!” Egy ötmondatos közleményben a pápa ötször használta a *kegyetlenség* vagy *kegyetlen* szavakat. Arra biztatta a misén megjelent híveket, hogy imádkozzanak a támadás áldozataiért és a támadók szívének megváltozásáért.²¹

Egy héttel később, 2015. január 15-én, miközben a pápa Srí Lanka és a Fülöp-szigetek között repült a mindkét országot érintő apostoli látogatása során, Sébastien Maillard újságíró a véleménynyilvánítás szabadságáról kérdezte.²² Erre az a sajtótájékoztató adott lehetőséget, amely számos témát érintett, így a szegénységet, a pápa soron következő, környezetvédelemmel foglalkozó enciklikáját²³ és a terrorizmust is.²⁴ Maillard konkrétan a következő kérdést tette fel: „Szentatyám, a tegnapi reggeli szentmisén a vallásszabadságról mint alapvető emberi jogról beszélt. De a különböző vallások tiszteletben tartása közben hol húzódnak a véleménynyilvánítás szabadságának határai, amely [a véleménynyilvánítás szabadsága] maga is egy alapvető emberi jog?”²⁵ Válaszában Ferenc pápa elismerte, hogy mind a vallásszabadság, mind a szólásszabadság

²⁰ Pope Francis Condemns Paris Attack. *News.va*, 2015. január 8. <http://www.news.va/en/news/pope-francis-condemns-paris-attack>

²¹ Morning Meditation in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae. *Vatican.va*, 2015. január 8. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/cotidie/2015/documents/papa-francesco-cotidie_20150108_may-lord-change-hearts-cruel.html

²² Őszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

²³ L. Ferenc pápa: *Laudato Si' On Care for Our Common Home* (2015), http://w2.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_encyclica-laudato-si.html és http://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_encyclica-laudato-si_en.pdf

²⁴ Őszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

²⁵ Uo. (zárójelész rész az eredetiben). A vallásszabadságra vonatkozó hivatkozást az előző napi misén elhangzott prédikációban I. Holy Mass and Canonization of Blessed Joseph Vaz: Homily of His Holiness Pope Francis. *Vatican.va*, 2015. január 14. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/homilies/2015/documents/papa-francesco_20150114_srilanka-filippine-omelia-canonizzazione.html

alapvető emberi jog. A vallásszabadságról szólva Ferenc pápa a következőket mondta: „Saját vallása, azaz Isten nevében senki nem sérthet meg másokat, nem háborúzzhat vagy ölhet.” A pápa megjegyezte, hogy „számos vallásháború zajlott” már a világban. Az ember vallásszabadságát úgy is gyakorolhatja, hogy „közben nem sért másokat, nem kényszeríti rá másokra a saját vallását, és nem gyilkol érte”.²⁶

A véleménynyilvánítás szabadságáról Ferenc pápa elmondta, hogy „a közjó érdekében” mindenkinek joga és kötelessége véleményt nyilvánítani. Erre példaként a választott tisztségviselőket említette. Bár az embereknek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához, ezt a jogukat úgy kellene gyakorolniuk, hogy „közben ne sértsenek meg másokat”. Talán Maillard francia származása miatt a pápa közvetett módon utalt a közelmúltbeli párizsi támadásra is.²⁷

Bár „nem szabad erőszakosan reagálnunk”, az erőszak időnként mégis megjelenik. A pápa azt a hipotetikus példát említette, hogy ha az utazásait tervező és a sajtótájékoztatón mellette álló Alberto Gasbarri sértegetné a pápa édesanyját, számítania kellene arra, hogy a pápa behúzza neki egyet. Miközben ezt mondta, úgy tett, mintha meg akarná ütni Gasbarrit.²⁸ „Nem provokálhatunk másokat, nem sérthetjük meg a hitüket, nem gúnyolhatjuk ki a vallásukat” – nyilatkozta Ferenc pápa. Hozzátette: „Mindazok, akik leszólják, kigyúnyolják a vallásokat, akik »viccet csinálnak« más emberek vallásos meggyőződéséből, feldühítik, ellenségessé teszik azokat.” Ferenc pápa azt mondta, hogy az általa említett példával „azt akarta kifejezni, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának megvannak a maga korlátai”. Mondandóját azzal zárta: „Nem tudom, hogy [a Gasbarrival kapcsolatos példával] sikerült-e válaszolnom a kérdésére.”²⁹

Miután a Srí Lanka és a Fülöp-szigetek közötti járat fedélzetén tartott sajtótájékoztatót követően számos médiaorgánum kért pontosítást a pápa részéről a sajtótájékoztató elhangzottakkal kapcsolatban, Thomas Rosica atya, a Szentszék Sajtóirodájának angol nyelvű asszisztense 2015. január 15-én közleményt adott ki. A közleményben jelezte, hogy a pápa, aki szerint a véleménynyilvánítás szabadsága „alapvető emberi jog”, azt esetelte, hogy „a véleménynyilvánítás szabadságának vannak korlátai”, különös tekintettel az érzékeny kérdésekkel kapcsolatos, másokat sértő megnyilvánulásokra. A közlemény így folytatódik: „A pápa szándéka szerint kijelentését semmilyen körülmények között nem lehet a múlt heti párizsi erőszak és terror igazolásaként értelmezni.”³⁰

2015. január 19-én, a Fülöp-szigetéről Róma felé tartó járaton a pápa a január 15-i megjegyzéseinek pontosítására vonatkozó kérdést kapott Valentina Alazraki újságírótól. A korábbiakhoz hasonlóan itt is egy több témát érintő sajtótájékoztató adta a keretet.³¹ Konkrétan

²⁶ Öszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

²⁷ Uo.

²⁸ Paris Attacks: Pope Francis Says Freedom of Speech Has Limits. *BBC News*, 2015. január 15. <http://www.bbc.com/news/world-europe-30835625> (rövid videoklippel).

²⁹ Uo.

³⁰ Press Office Official Clarifies Pope's Words on Freedom of Speech, Respect. *Zenit*, 2015. jan. 15. <http://www.zenit.org/en/articles/press-office-official-clarifies-pope-s-words-on-freedom-of-speech-respect>

³¹ In-Flight Press Conference of His Holiness Pope Francis from the Philippines to Rome. *Vatican.va*, 2015. január 19. http://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/january/documents/papa-francesco_20150119_srilanka-filippine-conferenza-stampa.html

Alazraki megjegyezte, hogy „[a]z ön szavait nem mindenki értette jól, és úgy tűnt, hogy esetleg az erőszak alkalmazását igazolja a provokációval szemben”. Azután azt kérdezte: „Kifejtené egy kicsit jobban, mit óhajtott mondani?” A kérdésre adott válaszában Ferenc pápa elmagyarázta, hogy senki nem adhat „erőszakos választ egy sértésre vagy provokációra”. Ehelyett követni kell az evangélium tanítását: „Fordítsd oda a másik orcádat is!” Bár az embereket megilleti a véleménynyilvánítás szabadsága, a pápa megjegyezte, hogy az emberi gyarlóság miatt „nem sértegethetem és provokálhatom folyamatosan egy embertársamat sem, mert ezzel azt kockáztatom, hogy feldühítem, és igazságtalanul reagál majd, észszerűtlenül.” A véleménynyilvánítás szabadságának „figyelembe kell vennie az emberi valóságot”. Az ember „viselkedjen helyesen, és legyen okos”. A pápa az okosságról mint „az emberi együttélés egyik erényéről” és „a kapcsolatainkat szabályozó emberi erényről” beszélt. Röviden, „a szabadsághoz az okosságna is társulnia kell”.³²

Összefoglalva, Ferenc pápa véleménye szerint a véleménynyilvánítás szabadsága általában támogatandó, de csak addig a pontig, amíg ennek a jognak a gyakorlása nem provokál ki másokból erőszakos reakciót. A pápa elítélte az erőszakot, ugyanakkor elismerte, hogy az emberek időnként elérkeznek tűrőképességük határához, és ez erőszakhoz vezethet. Különösen az olyan érzékeny témák esetében van szükség körültekintésre, mint amilyen például a vallás. Természetesen Ferenc pápa csupán néhány rövid gondolatot fűzött a véleménynyilvánítás szabadságának témájához, így ezekből a megjegyzésekből lehetetlen teljeskörűen elemezni az arról vallott felfogását. Mindazonáltal a pápa felvetett néhány megvitatásra érdemes gondolatot.

3. Az Egyesült Államok törvényi szabályozása és a véleménynyilvánítás szabadsága

Az Egyesült Államok jogi szabályai némileg erőteljesebb védelemben részesítik a véleménynyilvánítás szabadságát, mint Ferenc pápa. Az Egyesült Államokban a *Charlie Hebdo* hetilapban megjelent Mohamed-karikatúrák több mint valószínű, hogy védelmet élveznének a politikai szólás vagy gyűlöletbeszéd doktrínája alapján. Bár úgy tűnhet, az uszítás és a támadó szavak (*fighting words*) doktrínái megengedik a szólásszabadság korlátozását, valójában mégsem igazolják a korlátozást az efféle rajzok esetében.

A politikai szólás doktrínája alapján az Első Alkotmánykiegészítés erőteljes védelemben részesíti a politikai kommunikációt. A közéleti kommunikáció értéke az ókori Athénig vezethető vissza.³³ Napjainkban az Egyesült Államokban a politikai kommunikáció körébe tartozik „a jelöltek, a kormányzás szerkezetének és formáinak, a kormányzat tényleges vagy elvárt működésének és a politikai folyamatokkal kapcsolatos kérdéseknek a megvitatása”.³⁴ E védelem célja

³² Uo.

³³ John DURHAM PETERS: *A mélység tornácán. A szólásszabadság és a liberális hagyomány*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 5. (A kommunikáció mint „a közéletet életető erő”.)

³⁴ *Mills v. Alabama*, 384 U.S. 214, 218–219 (1966).

az, hogy lehetővé tegye az egyének számára a kormányzattal kapcsolatos gondolataik szabad kifejtését.³⁵ William Brennan bíró remekül megfogalmazta: „az egész nemzet mélyen elkötelezett a mellett az elv mellett, hogy a közéleti témákról korlátoztól mentesen, egészségesen, nyitottan lehessen vitatkozni.”³⁶ Ezért a politikai szólás korlátozását célzó bármely jogszabályt szigorú bírósági felülvizsgálatnak kell alávetni.³⁷

Ahhoz, hogy védelemben részesüljön, a politikai szólásnak nem feltétlenül kell verbálisnak vagy udvarias megnyilvánulásnak lennie. Az Egyesült Államok Legfelső Bírósága helybenhagyta a tiltakozók azon jogát, hogy a kormánnyal való elégedetlenségük kifejezéséül a nem verbális kommunikáció egy formájával, az Egyesült Államok zászlójának elégetésével tiltakozzanak.³⁸ A Bíróság továbbá helybenhagyta az állampolgárok azon jogát, hogy a bíróság épületében a „Basszatok meg a behívókat!” (*Fuck the Draft*) feliratú dzseki viselésével fejezzék ki egy külföldön vívott háborúval kapcsolatos véleményüket.³⁹ A beszédmódnak jelentősége lehet,⁴⁰ mivel képes érzelmeket közvetíteni.⁴¹ A „Szavazz egy új kormányra!” és „Vonjátok vissza a behívókat!” feliratok kevésbé lettek volna hatásosak, mint a zászlóégetés és a „Basszatok meg a behívókat!” feliratú dzseki,⁴² így az eredeti üzenetek védelemben részesültek.

Lehet érvelni amellel, hogy a *Charlie Hebdo* által közzétett karikatúrák politikai szólásnak tekinthetők. Burkoltan a bevándorlás témájáról szóltak, főként a világ más részeiről érkező muszlimokról, akik Franciaországba érkezvén elkezdték megváltoztatni a francia kultúrát. Ahogy bármely, nagymértékű bevándorlással érintett fejlett országnak, Franciaországnak is a kormányán keresztül foglalkoznia kellene az ilyen kérdésekkel, ezáltal a kérdés a politikai folya-

³⁵ Uo., 218.

³⁶ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254, 270 (1964). A Sullivan-ügy mögött meghúzódó, irányadó jogfilozófiát I. Carlo A. PEDRIOLI: A Key Influence on the Doctrine of Actual Malice: Justice William Brennan's Judicial Philosophy at Work in Changing the Law of Seditious Libel. 9 *Communication Law & Policy* (2004) 567. A rassz megjelenéséről a polgári jogi mozgalmából kinőtt jelentős eset, a *Sullivan*-ügy jogi szereplői által használt nyelvezetben I. Carlo A. PEDRIOLI: *New York Times v. Sullivan and the Rhetorics of Race: A Look at the Briefs, Oral Arguments, and Opinions*. 7 *Georgetown Journal of Law & Modern Critical Race Perspectives* (2015) 109.

³⁷ *Brown v. Hartlage*, 456 U.S. 45, 53–54 (1982).

³⁸ *Texas v. Johnson*, 491 U.S. 397 (1989). A *Johnson*-ügy az Első Alkotmánykiegészítés szimbolikus beszédre vonatkozó elvét képviseli, amely elismeri, hogy a jogi védelem nem kizárólag a szóbeli megnyilvánulásokat illeti meg. Rodney A. SMOLLA: *Free Speech in an Open Society*. New York, Alfred Knopf, 1992. 48. Pontosabb lenne, ha erre az elvre a „kifejező magatartás elvéként” (*expressive conduct principle*) utalnánk. Természetesen maga a tett is lehet kommunikatív, ezáltal szimbolikus, de a szavak maguk is szimbólumok. Mivel a szimbolikusság nem korlátozódik a cselekedetekre, a kifejező magatartás (*expressive conduct*) mint *terminus technicus* konkrétan ragadja meg a tettek szimbolikus jellegét.

³⁹ *Cohen v. California*, 403 U.S. 15 (1971). A katonabehívó-ellenes kabáttal kapcsolatos bírói álláspont más lett volna, ha az üzenet egy olyan közönségnek szól, amely nem tud „elmenekülni” az üzenet elől, pl. ha a közönség egy magánlakásban tartózkodik. Uo., 21–22. A Bíróság megjegyezte, hogy a bíróság épületében tartózkodó azon személyek, akiket a felirat zavart, nem tekinthetők „fogoly” közönségnek, mivel akár más irányba is nézhettek volna, nem feltétlenül kellett a kabátot nézniük. Uo., 21.

⁴⁰ Franklyn S. HAIMAN: *Speech v. Privacy: Is There A Right Not to Be Spoken to?* 67 *Northwestern University Law Review* (1972) 153., 189.

⁴¹ *Cohen v. California*, 403 U.S. 25–26.

⁴² HAIMAN i. m. (40. lj.) 189.

mat részévé válna. Lehet, hogy a hetilap azt üzeni a kormánynak és a nyilvánosságnak: „Nem akarunk muszlimokat Franciaországban.” Bár ez nem egy szívélyes üzenet, könnyen lehet vele politikai ügyekről szóló vitákat kezdeményezni.

A *Charlie Hebdo* rajzai – bár tartalmaztak fontos verbális elemeket is – az egyéni, figyelemfelkeltő karikatúrákkal elsősorban nem verbális eszközökkel vonták magukra a figyelmet.⁴³ A hetilap különböző címlapjai között volt olyan, amelyiken egy ortodox zsidó kerekesszékekben tolt egy muszlimot; az akkor nemrégiben lemondott XVI. Benedek pápa szenvedélyesen megcsókolt egy svájci gárdistát; egy muszlim férfi a *Charlie Hebdo* egyik férfi karikaturistájával csokolózott.⁴⁴ A hetilap címlapján megjelenő fenti és egyéb hasonló rajzokon rövid magyarázó szöveg is olvasható volt, de a rendelkezésre álló retorikai teret sokkal inkább a képi ábrázolás töltötte ki.⁴⁵ Végtelen tiszteletlenségükkel a kritizált címlapok számos retorikai érzékenységet is sértettek, éppúgy, mint az a dzseki, amelyen a „Basszátok meg a behívótokat!” felirat olvasható. Ha a karikatúrákat megfosztanák durva vizuális kifejezőeszközeiktől, elvesztenék erőteljes érzelmi hatásukat.

A gyűlöletbeszéd-doktrína ezen túlmenően általában védi a faj, az etnikum, a nem, a szexuális orientáció, a vallás, az osztály vagy hasonló kategória alapján létrejött csoporthoz tartozó személyek ellen irányuló beszédet is.⁴⁶ Nem kizárólagosan, de gyűlöletbeszédnek tekintendők többek között a következők: „csoportokat sértő főnevek, megalázó karikatúrák, erőszakkal fenyegetés, és [egy csoport tagjait] állatokhoz hasonlító és a kiirtásukra ösztönző irodalom”.⁴⁷ Az esetjogban találunk arra is példát, hogy a bíróság helybenhagyta egy náci-szimpatizáns párt tagjainak jogát arra vonatkozóan, hogy minden előzetes korlátozás nélkül masírozzanak egy nagyszámú zsidó lakossal rendelkező közösségben,⁴⁸ valamint az állampolgárok jogát arra, hogy kereszttegetéssel fejezzék ki az afroamerikaiakkal kapcsolatos negatív véleményüket.⁴⁹ Nemrégiben az esetjog fenntartotta a tiltakozók jogát arra, hogy egy elesett tengerészgyalogos temetése mel-

⁴³ L. Le Direct. *Charlie Hebdo*. <https://charliehebdo.fr/le-direct/>

⁴⁴ Charlie Hebdo and its Place i. m. (4. lj.) (karikatúrák bemutatása).

⁴⁵ L. Le Direct i. m. (43. lj.)

⁴⁶ Elgondolkozhatunk azon, vajon mi készítet embereket a gyűlöletbeszédre. Számos tényezőt sorolhatnak fel, köztük a bizonytalan gazdasági helyzetet, az iskolázottság és a politikai hatalom hiányát. Franklyn S. HAIMAN: „Speech Acts” and the First Amendment. Carbondale, Southern Illinois University Press, 1993. 26. Egy ehhez kapcsolódó lehetséges indok a hatalomvágy. Richard DELGADO – David H. YUN: Pressure Valves and Bloodied Chickens: An Analysis of Paternalistic Objections to Hate Speech Regulation. 82 *California Law Review* (1994) 871., 884.

⁴⁷ Mari J. MATSUDA: Public Response to Racist Speech: Considering the Victim’s Story. 87 *Michigan Law Review* (1989) 2320., 2333.

⁴⁸ *National Socialist Party of Am. v. Village of Skokie*, 432 U.S. 43 (1977). Az előzetes korlátozás előírása akkor lett volna elfogadható, ha mellé „szigorú eljárásjogi biztosítékok” társulnak, mint pl. „azonnali másodfokú felülvizsgálat lehetősége”. Uo., 44. A National Socialist Party of America ügyében az illinois-i Legfelső Bíróság általi felülvizsgálat legalább egy évig elhúzódott volna, ami nem tekinthető „azonnali másodfokú felülvizsgálatnak”. Uo.

⁴⁹ *R.A.V. v. City of St. Paul*, 505 U.S. 377 (1992). A Bíróság megjegyezte, hogy a kereszttegetést gyűjtogatás vagy magántulajdon rongálása bűncselekményekre hivatkozással meg lehetett volna tiltani, de a keresetet nem ezen az alapon nyújtották be. Uo., 379–380. A „valós fenyegetést” jelentő kereszttegetést meg lehet tiltani. *Virginia v. Black*, 538 U.S. 343, 359–360 (2003). Valós fenyegetésnek tekintendő pl. az a kijelentés, amivel „a beszélő komoly szándékát fejezi ki arra, hogy jogszerűtlen, erőszakos cselekedetet kövessen el egy meghatározott személy vagy személyek csoportja sérelmére”. Uo., 359. Amennyiben a kereszttegetés ideológiai véleménynyilvánítás, nem jelent valós fenyegetést, és így az Első Alkotmánykiegészítés alapján megilleti a védelem. Uo., 365–366.

lett a következő feliratokkal vonuljanak el: „Hálát adunk Istennek a pokolgépekért!”, „Hálát adunk Istennek a halott katonáért!” és „Isten gyűlöli a buzikat!”⁵⁰ Jellegüket tekintve a masírozás, a keresztégetés és a demonstráció mind alkalmasak vélemény kifejezésére,⁵¹ és bár ezek az expresszív cselekedetek számos ember számára sértőek lehetnek, a sértés nem elég indok a szólás korlátozásához.⁵² Az ilyen véleményért a beszélő általában nem kap büntetést.⁵³

Az egyik legfontosabb oka annak, hogy a kormány általában nem szabályozhatja a gyűlöletbeszédet, az, hogy nem tehet különbséget a nézőpontok között, mivel a nézőpontok valamelyikének hátrányos megkülönböztetése „az Első Alkotmánykiegészítés szerint főbenjáró bűn”.⁵⁴ A kormánytól elvárják, hogy ne engedje meg bizonyos nézetek kinyilvánítását, mások kifejezését pedig korlátozza.⁵⁵ Így előfordulhat, hogy a kormány nem engedélyezi azokat a megszólalásokat, amelyek a különböző származásúak közötti harmóniát hirdetik a közösségen belül, egyúttal megtiltja azokat a megnyilatkozásokat, amelyek ellenségesek egy konkrét fajhoz tartozókkal szemben, és a faji harmónia meggátolására törekszenek.⁵⁶ Valóban, ahogy ebből a példából is kiderül, sok gyűlöletbeszéd egyben politikai szólás is.⁵⁷

Természetesen minden jogrendszer kénytelen valamilyen módon kezelni az olyan dolgokat, mint amilyen a gyűlöletbeszéd. Mivel a gyűlöletbeszéd büntethetősége csak bizonyos körülmények fennállása esetén lehetséges, pl. akkor, ha a beszélő gyűlöletbeszédének célpontja az

⁵⁰ *Snyder v. Phelps*, 562 U.S. 443 (2011).

⁵¹ *Virginia v. Black*, 538 U.S. 360 (2003).

⁵² *Texas v. Johnson*, 491 U.S. 397, 414 (1989) (zászlóégetés). A Bíróság megjegyezte: „Ha létezik az Első Alkotmánykiegészítés alapjául szolgáló elv, akkor az az, hogy a kormány nem tilthatja meg egy gondolat kifejezését egyszerűen azon az alapon, hogy az adott gondolatot a társadalom sértőnek vagy ellenszenvesnek találja.” A reaktív károkozás, azaz a szólás tartalmára adott reakciók nyomán keletkező sérelem általában nem indokolja a szólás szankcionálását. SMOLLA i. m. (38. lj.) 48–50. (Megjegyzi, hogy a reaktív károkozás a károkozás elve alá tartozik, ugyanúgy, mint a fizikai és a kapcsolódó károkozás, bár a károkozás elve értelmében a szólásért járó büntetésnek a fizikai vagy kapcsolódó károkozáson kell alapulnia.) A szólás attól sem veszíti el védett jellegét, ha tartalma emocionális, nem pedig racionális. Uo., 46. (Ezt az elvet az emocionális elvként azonosítja.) A gyűlöletbeszéd kontextusában a sértéssel kapcsolatos jogi felelősség hiányának egyik bírálata rámutat arra, hogy a jog nem tesz különbséget a gyengébb helyzetben lévő és a több hatalommal rendelkező egyének között. Catharine A. MACKINNON: *Only Words*. Cambridge, Harvard University Press, 1993. 105. Így pl. a nőket érő szexuális tartalmú megalázó megjegyzéseket ugyanúgy kezeli, mint a férfiak ellen irányulókat, figyelmen kívül hagyva a nők elleni nemi alapú diszkrimináció történelmét. Uo.

⁵³ *Snyder v. Phelps* i. m. (50. lj.) 460–461.

⁵⁴ Kathleen M. SULLIVAN: *Discrimination, Distribution and Free Speech*. 37 *Arizona Law Review* (1995) 439., 446.

⁵⁵ *R.A.V. v. City of St Paul* i. m. (49. lj.) 391–392. A nézőpontok hátrányos megkülönböztetésének tilalma az Első Alkotmánykiegészítés semlegességi elve alá tartozik, ami alapján a kormány nem döntheti el, hogy melyik nézőpontok legyenek megengedettek a gondolatok szabad piacán. SMOLLA i. m. (38. lj.) 46.

⁵⁶ Egyes kutatók – általában valamely kívülálló nézőpontot képviselők – kifogásolják azt a módot, ahogy az Egyesült Államok jogrendszere a gyűlöletbeszédet kezeli. Ezek a tudósok hangot adnak a gyűlöletbeszéd áldozatainak, és alternatív megoldásokat javasolnak a gyűlöletbeszéd kezelésére. L. pl. Richard DELGADO: *Words That Wound: A Tort Action for Racial Insults, Epithets, and Name-Calling*. 17 *Harvard Civil Rights – Civil Liberties Law Review* (1982) 133; Charles R. LAWRENCE: *If He Hollers Let Him Go: Regulating Racist Speech on Campus*. *Duke Law Journal* (1990) 431; MATSUDA i. m. (47. lj.); MACKINNON i. m. (52. lj.) 69–110.

⁵⁷ James WEINSTEIN: *Hate Speech, Pornography, and the Radical Attack on Free Speech Doctrine*. Boulder, Westview, 1999. 53.

érintett csoport egy tagja, aki a beszélő közelében helyezkedik el,⁵⁸ az amerikai jogrendszer általában arra kéri azokat, akik nem értenek egyet a gyűlölettel teli üzenettel, hogy reagáljanak arra saját üzeneteikkel.⁵⁹ Ahogyan Louis Brandeis bíró írta egy másik, szólásszabadsággal kapcsolatos összefüggésben: „A megoldás a még több beszéd, nem a kényszerű hallgatás.”⁶⁰

A *Charlie Hebdo* iszlámellenes gúnyrajzai valószínűleg védelmet élveznének a gyűlöletbeszéd doktrínája alapján. Ha a rajzokat nem az iszlám hit bizonyos vonatkozásainak kritikájaként, hanem a muszlimok elleni sértésként értelmeznénk, amelyek célja a muszlimok kigúnyolása a vallásuk miatt, akkor a rajzok üzenetét gyűlöletbeszédként lehetne meghatározni. A muzulmán próféta ábrázolásait Mohamedről készült „megalázó karikatúráknak” lehetne minősíteni,⁶¹ különösen, mivel a muszlimok nem hisznek a Mohamed-ábrázolásokban.⁶² Fogalmilag az üzenet ugyanaz lenne, mint az, amit a náciszimpatizáns párt tagjainak masírozása jelent a zsidók, vagy a nem afroamerikaiak keresztégetése az afroamerikaiak számára: „Azért gyűlölnünk benneteket, mert azok vagytok, akik.” Noha a kommunikációnak ez a módja sokak számára sértő, az üzenet jelenléte vitathatatlan. Ezen túlmenően a nézőpontok hátrányos megkülönböztetésének tilalma jelentette probléma miatt, ha a kormány nem engedélyezné a *Charlie Hebdo*hoz hasonló magazinokban megjelenő iszlám- vagy vallásellenes megnyilvánulásokat, nem adhatna teret az iszlámot vagy a vallásosságot támogató beszédnek sem. Ehelyett a muszlim közösség tagjai szabadon reagálhatnának a karikatúrákra.

Két doktrínát, az uszítás és a támadó szavak doktrínáját érdemes megemlíteni, amelyek – úgy tűnik – indokolják a karikaturisták kormányzati megbüntetését, de a *Charlie Hebdo* ügy részletei miatt végső soron egyik doktrína sem korlátozná a szólás szabadságát. Az uszítás doktrínája alapján a kormány akkor járhat el a beszélővel szemben, ha a beszélő üzenetének „célja azonnali jogellenes cselekedetre uszítás vagy annak megvalósítása, és valószínűsíthető, hogy sikerrel uszít ilyen cselekedetre, vagy azt ténylegesen megvalósítja.”⁶³ Ez a teszt megköveteli annak bizonyítását, hogy a károkozás szándéka fennáll, a károkozás küszöbön áll, és bekövetkezése valószínűsíthető.⁶⁴ A Legfelső Bíróság által a 20. század elején elmondottak ellenére nem

⁵⁸ SMOLLA i. m. (38. lj.) 167. A gyűlöletbeszédért járó büntetéssel kapcsolatban a létező Első Alkotmánykiegészítés doktrína alkalmazásáról, valamint az alkalmazáshoz járuló problémákról l. uo., 160–169.

⁵⁹ *Texas v. Johnson* (52. lj.) 419. A zászlóégetés problémájának kezelésével kapcsolatban a Bíróság a következőket mondta: „A zászló különleges szerepét nem úgy kell megőrizni, hogy megbüntetjük azokat, akik másképp gondolkodnak ezekről a dolgokról. Meg kell győzni őket arról, hogy tévednek.” A Bíróság hozzátette a következőket: „A zászlóégetésre nem tudunk elképzelni megfelelőbb választ, mint hogy a sajátunkat lengessük, a zászlóégető üzenetére jobb választ, mint hogy tisztelgünk az égő zászló előtt, az elégett zászló méltósága megőrzésének biztosabb módját annál, mint hogy maradványaitól méltóképp veszünk búcsút.” Uo., 420.

⁶⁰ *Whitney v. California*, 274 U.S. 357, 377 (1927) (Brandeis bíró párhuzamos véleménye).

⁶¹ MATSUDA i. m. (47. lj.) 2333.

⁶² GLADSTONE i. m. (6. lj.).

⁶³ *Brandenburg v. Ohio*, 395 U.S. 444, 447 (1969).

⁶⁴ Richard A. PARKER: *Brandenburg v. Ohio*. In: Richard A. PARKER (szerk.): *Free Speech on Trial: Communication Perspectives on Landmark Supreme Court Decisions*. Tuscaloosa, University of Alabama Press, 2003. 145., 150. Bár az ok-okozati összefüggés egy uszítási helyzetben nincs annyira jelen, mint egy gyilkosság esetén, „a szólás és a károkozás közötti kapcsolat” nem távoli. Így az okozati elv, amely figyelembe veszi „a szólás és a károkozás közötti kapcsolatot”, szerepet játszik egy uszítási helyzetben. SMOLLA i. m. (38. lj.) 50. A *Brandenburg*-ügy uszítási tesztjének számos korlátja van, pl. nem követeli meg, hogy a várt károkozás „súlyos bűncselekménynek” minősüljön.

elég, ha a szólás egyszerűen csak károkozásra, uszításra „alkalmas”.⁶⁵ Ez a mára már elavult megközelítési mód, ami lehetővé tette a kormány számára, hogy megbüntesse a népszerűtlen vélemények kinyilvánítását,⁶⁶ híján volt bármiféle komoly elemzésnek a tekintetben, hogy milyen összefüggés van a megnyilvánulás és az okozott kár között az uszítási ügyekben.⁶⁷ Ehelyett, amennyiben hiányzik a károkozási szándékra, a károkozás küszöbön állására és a károkozás valószínűségére vonatkozó bizonyíték, a jog előnyben részesíti azt a megoldást, amely szerint a gondolatok számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a közéletben elfogadásra találjanak.⁶⁸

A *Charlie Hebdo* karikaturistáinak minden valószínűség szerint nem állt szándékában, hogy erőszakos cselekményekre buzdítsanak a muszlimok vagy saját maguk ellen. Sokkal inkább mindössze ki akarták gúnyolni az iszlámot, a muszlimokat, vagy mindkettőt. Amikor a rajzok a nyomdába kerültek, a törvénytörő cselekmény nem állt küszöbön; a lövöldözésre csak évekkal a karikatúrák megjelenését követően került sor. Így a rajzok által közvetített gondolatoknak lehetősége lett volna arra, hogy a közéletben megjelenjenek.

Az uszítás doktrínájához hasonlóan a támadó szavak doktrínája sem indokolná végső soron a kérdéses megnyilvánulás büntetését. A támadó szavak doktrínája olyan szavakról szól, amelyek „kimondása már önmagában is (...) alkalmas arra, hogy a békét, a rendet azonnal megzavaró cselekedetre uszítson”.⁶⁹ Jogi szempontból az ilyen szavak „nem képezik a gondolatok ki-

---

Franklyn S. HAIMAN: *Speech and Law in a Free Society*. Chicago, University of Chicago Press, 1981. 277. A mérce továbbá azt sem határozza meg, mely gondolatok büntetendők. Itt különösen érvényesek Oliver Wendell Holmes bíró gondolatai, aki a következőket állapította meg: „Minden gondolat uszítás. Hinni lehet benne, és ha hisznek benne, akkor a nevében cselekedni is lehet, kivéve, ha valamely másik hit erősebbnek bizonyul, vagy a kellő energia hiánya miatt már születéskor csírájában elhal. Szűkebb értelemben egy vélemény kinyilvánítása és az uszítás között az egyetlen különbség abban rejlik, hogy a beszélő mennyire lelkes az eredménnyel kapcsolatban. Az ékesszólás a rációt is lángra lobbanthatja.” *Gitlow v. New York*, 268 U.S. 652, 673 (1925) (Holmes bíró különvéleménye).

⁶⁵ L. pl. *Gitlow* (64. lj.) 667. A *Gitlow*-hoz hasonló döntéseket „paternalistának” szokták nevezni. Juliet DEE: *Whitney v. California*. In: PARKER i. m. (64. lj.) 36., 44.

⁶⁶ Zechariah CHAFEE: *Free Speech in the United States*. Cambridge, Harvard University Press, 1941. 322.

⁶⁷ Uo., 322. L. *Brandenburg* (63. lj.) 447. A rossz szándék teszt a 18. századi Anglia öröksége.

⁶⁸ *Abrams v. United States*, 250 U.S. 616, 630 (1919) (Holmes bíró különvéleménye, amelyben kifejti, hogy „az igazság legjobb tesztje, ha a gondolat elég erős ahhoz, hogy a piaci versenyben híveket szerezzen magának”). A Holmes által emlegetett gondolatok szabad piaca nem nyújt semmiféle garanciát a beszélő számára, bár az igazságszolgáltatás rendszere közbeavatkozhat, hogy hallgattassék meg a gyengébb fél is. DURHAM PETERS i. m. (33. lj.) 161. Holmes előtt John Milton és John Stuart Mill is kifejtette írásaiban a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban a gondolatok szabad piacának elméletét. Matthew D. BUNKER: *Critiquing Free Speech: First Amendment Theory and the Challenge of Interdisciplinarity*. Mahwah, Lawrence Erlbaum Associates, 2001. 2–6.

⁶⁹ *Chaplinsky v. New Hampshire*, 315 U.S. 568, 571–572 (1942). Eredetileg, a Legfelső Bíróság álláspontja szerint a támadó szavak olyan kifejezések, amelyek „kimondása már önmagában is” vagy „kárt okoz(ott), vagy alkalmas arra, hogy a békét, a rendet azonnal megzavaró cselekedetre uszítson”. Később azonban a Bíróság a támadó szavak definícióját az utóbbi lehetőségre szűkítette le. *Cohen v. California*, 403 U.S. 15, 25 (1971) (megjegyezve, hogy „ami az egyik embernek vulgáris, az a másiknak költészet”). Egyesek arra a megállapításra jutottak, hogy a szavak „kimondása önmagában” semmire sem képes. HAIMAN i. m. (64. lj.) 21. Ahhoz, hogy valaki sértve érezze magát, vagy reaktív erőszakra kerüljön sor, arra van szükség, hogy a közönség tagjai egy adott kontextusban ítélik meg az elhangzott szavakat.

fejezésének alapvető részét.”⁷⁰ Egy klasszikus ügyben, amelyben a Legfelső Bíróság helybenhagyta a támadó szavak miatt hozott elmarasztaló ítéletet, a beszélő egy, a közelében álló városi önkormányzati tisztségviselőnek címezve kiabálta a következőket: „Egy rohadt gengszter vagy, egy rohadék fasiszta, az egész rochesteri önkormányzat fasiszta vagy fasisztabérenc!”⁷¹ Ahogyan a példa is mutatja, ahhoz, hogy a bíróság támadó szavaknak minősítsen egy szóbeli megnyilvánulást, szemtől szembe kell a beszélőnek és a megszólítottak találkozni, a beszélőnek sértőn kell viselkednie az adott személlyel szemben úgy, hogy az alapot adjon esetleges erőszakra.⁷² Fontos megjegyezni, hogy ellentét feszül az uszítási helyzetek és a támadó szavakra vonatkozó helyzetek között abból a szempontból, hogy az előbbieken nem alkalmazzák a „rossz szándék” vizsgálatát, az utóbbiban viszont igen – a Legfelső Bíróságnak még megnyugtató módon fel kell oldania ezt a feszültséget.

A *Charlie Hebdo* ügyben, amint azt fent jeleztük, a béke, a rend azonnali megzavarása nem következett be; a béke, a rend megzavarása csak évekkel az iszlámot bíráló gúnyrajzok megjelenését követően történt. A karikatúristák nem voltak a támadók közelében, amikor a rajzokat készítették. Így tehát ennek a megszólalásnak az állam általi szankcionálását sem az uszítás, sem a támadó szavak doktrínája nem indokolná.

Az Egyesült Államok szemszögéből „a szólásszabadság a jó társadalom alapvető eleme.”⁷³ A szólás szabadsága mint alapvető elem védi az egyén és a társadalom érdekeit is. Fontos egyéni érdek, hogy az ember a számára lényeges kérdésekben véleményt nyilvánítson, a társadalomnak pedig az az érdeke, hogy megtalálja a legjobb eljárési módokat, hogy a kormány azokat vegye át és valósítsa meg.⁷⁴ Függetlenül attól, hogy a szólás szabadsága az egyén vagy a társadalom érdekeit szolgálja, az egyénnek joga van a megszólaláshoz. Az Egyesült Államok társadalmi individualista, amiben az egyének sok mindent mondhatnak, köztük olyan dolgokat is, amelyek mások számára ellenszenvesek.

4. A katolikus teológia és a véleménynyilvánítás szabadsága

Amint fentebb megjegyeztük, a *Charlie Hebdo* karikatúrái valószínűleg védelmet élveznének az Egyesült Államokban a politikai vagy gyűlöletbeszéd doktrínája alapján, a muzulmánok és a rajzokat ellenzők pedig szabadon kifejthetnék retorikai válaszaikat. Egyes – a katolikus teológia részleteiben járatlan – amerikaiak kétségkívül nem értették, hogy Ferenc pápa, noha nem ért egyet az iszlámellenes képregények üzenetével, miért nem támogatta a *Charlie Hebdo* karikatu-

⁷⁰ *Chaplinsky*, i. m. (69. lj.) 572. Amikor valaki retorikai természetű támadó szavakat hoz létre, cselekményként azok használatát könnyebb büntetni. HAIMAN i. m. (46. lj.) 21.

⁷¹ *Chaplinsky* i. m. (69. lj.) 569.

⁷² Dale HERBECK: *Chaplinsky v. New Hampshire*. In: PARKER i. m. (64. lj.) 85., 89.

⁷³ Thomas I. EMERSON: *The System of Freedom of Expression*. New York, Random House, 1970. 8.

⁷⁴ CHAFEE i. m. (66. lj.) 33.

ristáinak jogát arra, hogy megjelentessék a rajzokat. Ahogy a tanulmányunk ebben a részében bemutatjuk, Ferenc pápa a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos nézeteinek kifejtésekor a katolikus teológia számos elemét figyelembe vette, köztük az okosságot, a közjót, az emberi méltóságot és a kötelességeket.

Válaszaiban a pápa számos alkalommal említette az okosságot. Az okosság egy sarkalatos, kardinális erény.⁷⁵ Az okosság „a gyakorlati értelmet fölkészíti arra, hogy minden helyzetben fölismerje igazi javunkat”.⁷⁶ Az okosság szerepe az, hogy „rámutasson minden helyzetben a helyes cselekedetre”.⁷⁷ Az erény „szándékos, reflektív folyamatot” kíván meg, és ez az az erény, amire úgy is gondolhatunk, mint „cselekedeteinket vezérlő intelligenciára”.⁷⁸ Mivel az okosság „a szabály és a mérték felmutatásával utat mutat a többi erény számára”, nevezhetnénk „az erények kocsisának” is.⁷⁹ Fontos, hogy „az eszes pedig a maga járására vigyáz”.⁸⁰

A pápa valószínűnek tűnő megítélése szerint a Mohamedről készült gúnyrajzok készítői nem mutattak okosságot, feltehetőleg azért nem, mert nem tudták eredményesen meghatározni, mi az igazi javuk, és mi a legjobb módja annak, hogy azt megvalósítsák. Lehet, hogy nem az iszlám bírálata volt az igazi jó. Sajtótájékoztatói alkalmával a pápa a következő kifejezéseket használta: „sért”, „inzultál”, „provokál” és „kigúnyol”.⁸¹ A pápa szempontjából a muszlimok megsértése, inzultálása, provokációja és kigúnyolása nem a valódi jó példái. Még ha az iszlám bizonyos mértékű bírálata esetleg az igazi jó ügyét szolgálta volna is, a karikatúrák nem a megfelelő módjai a jó elérésének, mivel azok sértők voltak, inzultáltak, provokáltak és kigúnyoltak. Hiányzott a karikaturisták részéről az arra vonatkozó reflexív folyamat, hogy megalkossák-e a gúnyrajzokat. Mivel a tiltakozások és a szerkesztőségük felrobbantása után is folytatták az iszlámot gúnyoló vizuális retorika publikálását, úgy tűnik, hogy a rajzolóknak nem néztek meg, hová lépnek.

Az okosság mellett a pápa a közjóról is beszélt, ami „a társadalmi élet azon körülményeinek összessége, amik lehetővé teszik a társadalmi csoportok és azok egyéni tagjai számára a vi-

⁷⁵ Catechism of the Catholic Church (2003) 1805. http://www.vatican.va/archive/ccc_css/archive/catechism/p3s1c1a7.htm. A további sarkalatos erények az igazságosság, a lelki erő és a mértékletesség.

⁷⁶ Uo., 1806.

⁷⁷ Joseph DELANY: Prudence. In: *The Catholic Encyclopedia*, 12. kiadás. New York, Robert Appleton, 1911. <http://www.newadvent.org/cathen/12517b.htm>

⁷⁸ Az Egyesült Államok Katolikus Püspöki Konferenciája: *Global Climate Change: A Plea for Dialogue, Prudence, and the Common Good*. 2001. június 15. 2. <http://www.usccb.org/issues-and-action/human-life-and-dignity/environment/global-climate-change-a-plea-for-dialogue-prudence-and-the-common-good.cfm> és http://www.orlandodiocese.org/images/dept_files/Advocacy__Justice/GlobalClimateChangeAPleaforDialoguePrudenceandtheCommonGood.pdf

⁷⁹ Catechism (75. lj.) 1806.

⁸⁰ Péld 14,15. (Károli Gáspár revidéált fordítása.)

⁸¹ Öszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.); In-Flight Press Conference i. m. (31. lj.). A tanulmányban e ponton és másutt is helytálló az észrevétel a nyelvről: „fékezhetetlen gonosz az, halálos méreggel teljes”. Jak 3,8. (Károli Gáspár revidéált fordítása.)

szonylag teljes önmegvalósítást⁸². A közjó több, mint „egy társadalmi entitás minden alanya javainak egyszerű összessége”,⁸³ a közjónak „az emberi személyiség teljes fejlődése” is a része.⁸⁴ Minden embernek joga van a közjó megtapasztalásához.⁸⁵

A közjónak három alkotóeleme van.⁸⁶ Az első alkotóelem az ember iránti tisztelet, ideértve alapvető jogait is.⁸⁷ Az emberi lény jogai, csakúgy, mint kötelességei „egyetemeselek és sérthetetlenek”.⁸⁸ A második elem a csoport jóléte és fejlődése.⁸⁹ Valóban, „minden társadalmi csoportnak figyelembe kell vennie más csoportok igényeit és legitim törekvéseit, sőt az emberek egész családjának általános jólétét is”.⁹⁰ A harmadik elem a béke vagy „egy igazságos rend stabilitása és biztonsága”.⁹¹ Ilyen rendnek kell lennie a különböző kapcsolatokban, így az emberi kapcsolatokban, az emberek és a kormány között, a kormányok között, valamint a világ közösségének tagjai között.⁹² Ha nincs béke, nem létezhetnek közösségek sem. Ha viszont béke van, az emberekben van valami közös.⁹³

A közjó „teljesen és sértetlenül csak akkor állhat fenn, tekintve a közjó belső természetét és gyakorlását, ha mindenkor tekintetbe veszi az ember személyét”.⁹⁴ A közjó külső vonatkozásai köré tartozik „a gazdaság, a biztonság, a társadalmi igazságosság, az oktatás, a munkahelyek

⁸² VI. PÁL pápa: *Gaudium et Spes: Pastoral Constitution on The Church in the Modern World* (1965) 26. http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html

⁸³ *Compendium of the Social Doctrine of the Church* (2004) 164. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_en.html

⁸⁴ XXIII. JÁNOS pápa: *Mater et Magistra* (1961) 65. http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html. A közjó számos definíciójának, köztük a katolikus társadalmi tanításon kívülieknek rövid áttekintését l. Daniel P. SULMASY: *Four Basic Notions of the Common Good*. *75 St. John's Law Review* (2001) 303. A közjó szorosan kapcsolódik a katolikus társadalmi tanítás három másik elvéhez, így az emberi méltósághoz (amit később tárgyalunk ebben a tanulmányban), a szubszidiaritáshoz és a szolidaritáshoz. Catechism (75. lj.) 160–163. L. még Pierpaolo DONATI: *Pacem in Terris and the Principle of Subsidiarity: Beyond the Misunderstandings*. In: Mary Ann GLENDON – Russell HITTINGER – Marcel SÁNCHEZ SORONDO (szerk.): *The Global Quest for Tranquillitas Ordinis. Pacem in Terris, Fifty Years Later*. Vatikán, LEV, 2013. 436.

⁸⁵ XXIII. JÁNOS pápa: *Pacem in Terris* (1963) 56. http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html. L. még VI. PÁL pápa: *Octogesima Adveniens* (1971) 46. http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens.html

⁸⁶ Catechism (75. lj.) 1906. [http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P6K.HTM#\\$22O](http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P6K.HTM#$22O)

⁸⁷ Uo., 1907. L. még Wilson Muoha MAINA: *The Common Good and/or the Human Rights: Analysis of Some Papal Social Encyclicals and Their Contemporary Relevance*. *10 Journal for the Study of Religions & Ideologies* (2011) 3.

⁸⁸ VI. PÁL pápa i. m. (82. lj.) 26.

⁸⁹ Catechism (75. lj.) 1908.

⁹⁰ VI. PÁL pápa i. m. (82. lj.) 26.

⁹¹ Catechism (75. lj.) 1909.

⁹² L. ált. XXIII. JÁNOS i. m. (85. lj.).

⁹³ Rafael ALVIRA: *Social Justice and the Common Good Within and Between Different Spheres of Society*. In: Margaret S. ARCHER – Pierpaolo DONATI (szerk.): *Pursuing the Common Good: How Solidarity and Subsidiarity Can Work Together*. Vatikán, Vatican Press, 2008. 605.

⁹⁴ XXIII. JÁNOS i. m. (85. lj.) 55.

és a spirituális kutatás”.⁹⁵ Annak a társadalomnak, amelyik törekszik arra, hogy minden szinten az emberiséget szolgálja, fő célja a közjó megteremtése,⁹⁶ és az állam, éppúgy, mint az egyének, felelős a közjó előmozdításáért.⁹⁷ A közjó mindenkitől okosságot kíván.⁹⁸

Ferenc pápa azt sugallta, hogy a karikaturisták nem mozdították előre eredményesen a közjó ügyét. Egészen pontosan a *Charlie Hebdo* karikaturistái azzal, hogy megsértették, inzultálták, provokálták és kigúnyolták a muszlimokat, figyelmen kívül hagyták a francia társadalom egy másik csoportja tagjainak jólétét, ami a közjó második alkotóelemének megsértése. Ugyanígy a karikaturisták azzal, hogy megsértették, inzultálták, provokálták és kigúnyolták a muszlimokat, nem mozdították elő a béke ügyét, ami a közjó harmadik elemének megsértése. A karikaturisták munkájukkal ajtót nyitottak a konfliktusnak, ami aligha segíti a béke ügyét egy olyan világi országban, amely számára jelentős kihívás a vallásos bevándorlók nagy száma.⁹⁹ Ahogy az ember nem sértegeti embertársa szüleit, ugyanígy nem sértegetheti a másikat annak vallása alapján.¹⁰⁰ Annak, hogy a karikaturisták ajtót nyitottak a konfliktusnak, valószínűleg részben az húzódott meg a háttérben, hogy nem álltak kapcsolatban Franciaországban élő muszlimokkal. Így azok a karikaturisták, akik nem gyakorolták az okosság erényét, a közjóért sem tudtak munkálkodni.

A pápa észrevételei szempontjából az emberi méltóság mint a katolikus teológia másik fontos gondolata is releváns. Az emberi méltóság abból fakad, hogy Isten a maga képmására teremtetten az embert.¹⁰¹ Az isteni képmás minden emberben jelen van.¹⁰² Az emberiség méltóságát tiszteletben kell tartani:¹⁰³ az a társadalom, amely nem hajlandó az emberi méltóságot tisztelni, elveszíti erkölcsi hitelét.¹⁰⁴ Személyes szinten mindenkinek úgy kell a szomszédjára tekintenie, „mint a másik énjére”.¹⁰⁵ Mások emberi méltóságának tisztelete azokkal szemben is fontos, „akik másképp gondolkoznak vagy cselekszenek”.¹⁰⁶

Az emberi méltóság tiszteletben tartása különösen akkor nagyon fontos, amikor hátrányos helyzetű emberekről van szó.¹⁰⁷ A hátrányos helyzetűek közé tartozhat, de nem kizárólagos jelleggel, „a mindenkitől elhagyatott idős ember, az igazságtalanul megvetett külföldi munkavállaló, a menekült, a törvénytelen kapcsolatból született gyermek, aki mások bűnei miatt szenved, vagy egy éhező, aki miatt rossz a lelkiismeretünk”.¹⁰⁸

⁹⁵ Roland MINNERATH: The Fundamental Principles of Social Doctrine. The Issue of Their Interpretation. In: ARCHER–DONATI i. m. (93. lj.) 45., 49.

⁹⁶ Compendium (83. lj.) 165.

⁹⁷ Catechism (75. lj.) 1910., 1913. http://www.vatican.va/archive/ccc_css/archive/catechism/p3s1c2a2.htm

⁹⁸ Uo., 1906. [http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P6K.HTM#\\$22O](http://www.vatican.va/archive/ENG0015/_P6K.HTM#$22O)

⁹⁹ ERLANGER–BENNHOLD i. m. (12. lj.).

¹⁰⁰ Őszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

¹⁰¹ Catechism (75. lj.) 1700. http://www.vatican.va/archive/ccc_css/archive/catechism/p3s1c1.htm

¹⁰² Uo., 1702.

¹⁰³ Uo., 1929. http://www.vatican.va/archive/ccc_css/archive/catechism/p3s1c2a3.htm

¹⁰⁴ Uo., 1930.

¹⁰⁵ VI. PÁL pápa i. m. (82. lj.) 27.

¹⁰⁶ Catechism (75. lj.) 1933.

¹⁰⁷ Uo., 1932.

¹⁰⁸ VI. PÁL pápa i. m. (82. lj.) 27. Az emberi méltóság megsértésének további példáit lásd uo.

Ferenc pápa a *Charlie Hebdo* ügy kapcsán elmondott véleményében erről az emberi méltóságról beszélt. Az első sajtótájékoztató alkalmával a pápa megjegyezte: „Minden vallásnak van méltósága, minden vallásnak, amely tiszteli az emberi életet, az ember személyét.”¹⁰⁹ Definíciója szerint az emberi méltóság nem vonatkozik intézményekre, mindazonáltal a pápa megszemélyesítette a vallást, kiemelve annak méltóságát. A lelkiismeretről szóló gondolatmenetben ugyanabban a mondatban azután az emberi lényről kezdett el beszélni. Közvetett módon összekapcsolta a méltóságot és az emberi lényt, kiemelve azoknak a méltóságát, akik prófétáját a karikaturisták retorikailag támadták. Mivel a Mohamed prófétába vetett hit a francia muszlimok jellemzője, Mohamed kigúnyolása egyben maguknak a francia muszlimoknak a kigúnyolása is.¹¹⁰

Fontos megjegyezni, hogy majdnem teljesen bizonyos, hogy a *Charlie Hebdo* karikaturistái nem ugyanúgy gondoltak a muszlimokra, mint saját magukra. Valószínűbb, hogy a muszlimokra úgy gondoltak, hogy azok Mások, Idegenek a szekuláris országban, különböznek a „normális” emberektől.¹¹¹ A világi karikaturisták nem mutattak tiszteletet azon személyek iránt, akik másként gondolkodtak, mint ők. Tekintve továbbá, hogy számos francia muszlim a korábbi francia gyarmatokról – mint például Algéria, Marokkó és Tunézia – vándorolt be Franciaországba,¹¹² a karikaturisták nem tartották tiszteletben a bevándorlók méltóságát, akik gyakran rosszabb társadalmi helyzetben vannak, mint az „öshonos” franciák.¹¹³ Ferenc pápa érzékenységet mutatott az európai bevándorlási kérdést illetően.¹¹⁴

A pápa csak röviden említette a kötelességeket,¹¹⁵ illetve feladatokat, a jogokról azonban többet beszélt. A jogok és a kötelességek összefüggnek. Ha valakinek van valamilyen joga, a többi embernek kötelessége van vele szemben, de neki is vannak kötelességei azokkal szemben, akiknek megvannak a saját jogaik.¹¹⁶ „Azokat tehát, akik még a maguk jogait követelik, de saját kötelezettségeikről vagy teljesen megfeledkeznek, vagy annak nem teljesen tesznek eleget, azokkal kell összehasonlítani, akik egyik kezükkel építenek, a másikkal rombolnak.”¹¹⁷

¹⁰⁹ Őszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

¹¹⁰ Ez a kísérlet, hogy figyelembe vegyük a karikaturisták a célcsoport tagjaira, azaz a francia muszlimokra gyakorolt hatását, sokban hasonlított arra, amikor néhány kritikus tudós megkísérelte megvizsgálni a gyűlöletbeszéd kisebbségi csoportok tagjaira gyakorolt hatását. L. pl. DELGADO i. m. (56. lj.) 135–149. (Faji célzatú gyűlöletbeszéd.)

¹¹¹ L. Carlo A. PEDRIOLI: Constructing the Other: U.S. Muslims, Proposed Anti-Sharia Law, and the Constitutional Consequences of Volatile Intercultural Rhetoric. 22 *Southern California Interdisciplinary Law Journal* (2012) 65. (A muszlimok mint Mások az Egyesült Államokban.)

¹¹² Conrad HACKETT: 5 Facts about the Muslim Population in Europe. *Pew Research Center*, 2015. november 17. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2015/11/17/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe/>

¹¹³ Ferenc pápa felvetette a karikaturisták emberi méltóságát ért támadást is: a 2015. január 8-i misén elhangzott gondolatai között többször említette a „kegyetlenség” és a „kegyetlen” szavakat, amikor a *Charlie Hebdo* szerkesztősege elleni merényletről beszélt. *Morning Meditation* (21. lj.). A pápa 2015. január 7-i közleményének szintén az emberi méltóság megsértése volt az egyik témája. *Paris Attack* (20. lj.).

¹¹⁴ L. pl. Ian TRAYNOR: Pope Francis Attacks EU over Treatment of Immigrants. *The Guardian*, 2014. november 25. <http://www.theguardian.com/world/2014/nov/25/pope-francis-elderly-eu-lost-bearings>

¹¹⁵ Őszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

¹¹⁶ *Compendium* (83. lj.) 156.

¹¹⁷ XXIII. JÁNOS pápa i. m. (85. lj.) 30.

A pápa megjegyzéseiben ott van az a gondolat, hogy a *Charlie Hebdo* karikaturistáinak joga volt a szólásszabadsághoz, de kötelességük is lett volna tiszteletben tartani a muszlimokat, akiknek ugyanúgy, mint a rajzolóknak, megvolt a maguk emberi méltósága. „A tisztelet kultúráját kell megteremteni” – jelezte Ferenc pápa a lövöldözések napján kiadott közleményében.¹¹⁸ Mivel az emberi természet sajátja, hogy a túróképességnek megvan a határa, a karikaturistáknak nem kellett volna hosszú éveken át bosszantaniuk a muszlimokat. Mivel a pápa érzékeny a bevándorlás kérdésére, valószínűleg sokat elmélkedett a muszlimokat megillető tiszteletről, akik közül sokan bevándorlók Franciaországban.

A pápának a véleménynyilvánítás szabadságáról vallott nézete egyaránt gyökerezik az egyéni és a kollektív jogokban. A pápa elismerte az egyénnek a szólásszabadsághoz való alapvető jogát, de miközben meghúzta a határt, elismerte a francia társadalom számára fontos közzétételt is. A közzététel része az is, hogy a sajtó, ideértve a karikaturistákat is, hogyan bánt egy bevándorló kisebbség tagjaival, akiknek szintén megvoltak a saját érdekeik, amelyek védelemre szorultak. A *Charlie Hebdo* ügy tényeivel kapcsolatban a pápa végső soron több figyelmet szentelt a kollektív kérdéseknek, mint amennyit az Egyesült Államok jogrendszere szentelt volna.

A pápa szólásszabadsággal kapcsolatos fejtegetéseiben van egy különösen nyugtalanító kétértelműség. Ferenc pápa nem részletezi, hogy mi vagy ki szabályozná a szólást. A pápa a következőt mondta: „Nem provokálhatunk másokat, nem sérthetjük, gúnyolhatjuk ki a hitűket”,¹¹⁹ később pedig hozzátette: „Nem sértegethetek, provokálhatok valakit állandóan, mert ezzel azt kockáztatom, hogy feldühítem, és igazságtalanul reagál majd, észszerűtlenül.”¹²⁰ Ezeket a kijelentéseket akár úgy is lehetne értelmezni, hogy a szekuláris jogszabályoknak, a kormánynak meg kellene tiltania az olyan típusú üzeneteket, amelyeket a *Charlie Hebdo* küldött az ott megjelent karikatúrákon keresztül. Egy alternatív értelmezési lehetőség szerint pedig az alapvető szekuláris jogszabályoknál magasabb szintű személyes, erkölcsi normák nem engednék meg az egyének számára, hogy muszlimokat sértegessenek.

Mivel Ferenc pápa röviden nyilatkozott az ügyben, további gondolatait is meg kellene ismerni a tisztánlátás érdekében. Természetesen a pápa lelkipásztor, nem pedig a véleménynyilvánítás szabadságával foglalkozó jogász vagy tudós, ezért kerülhette el a figyelmét az a látszólag – legalábbis egy laikus számára – kisebb jelentőségű részletkérdés, hogy minek vagy kinek kellene szabályoznia a megszólalást. Márpedig az, hogy a szabályozó szerepet a kormány vagy pedig az egyén lelkiismerete látja el, igen fontos kérdés.

5. Következtetés

Ahogy ez a tanulmány bemutatta, a katolikus teológia magyarázatot kínál Ferenc pápának a 2015. januári *Charlie Hebdo*-lövöldözés után a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatban felvetett álláspontjára. Bár a *Charlie Hebdo* karikatúrái által képviselt megszólalással kapcsolatos

¹¹⁸ Paris Attack (20. lj.).

¹¹⁹ Öszentsége Ferenc pápa sajtótájékoztatója i. m. (16. lj.).

¹²⁰ In-Flight Press Conference i. m. (31. lj.).

hagyományos amerikai perspektívától némileg eltért, a pápa álláspontja összhangban volt az érvényes katolikus tanításokkal. Az Egyesült Államok szabályozása – a politikai szólás és a gyűlöletbeszéd doktrínáját alapul véve – liberálisabb álláspontot képviselne, és védelemben részesítené a meggondolatlan szólást, a katolikus teológia ezzel szemben óvatosságra intene a szólás nyilvánossá tételével szemben.

Valóban, a véleménynyilvánítás szabadsága mint alapvető emberi jog megítélésében jelentős átfedés van az Egyesült Államok joga és a katolikus teológia tanításai között, az alapvető prioritások mégis különböznek egymástól. Az Egyesült Államok szólásszabadsággal kapcsolatos törvénye gyakran az egyének jogaira összpontosít a kollektív jogok helyett, míg – legalábbis a szélsőségesebb esetekben – a katolikus teológia a nagyobb közösség érdekeit tartja szem előtt: a *Charlie Hebdo* ügyben ez Franciaország békéje, egy olyan országé, amely a bevándorlással kapcsolatos komoly kihívásokkal kénytelen megküzdeni. A pápa a nagyobb közösségért és az egyesek által gyűlöletbeszédnek tekintett megszólalás áldozataiért való aggodalmára építette megnyilatkozásait. Az arról folytatott vitában, hogy hol húzódnak a véleménynyilvánítás szabadságának határai egy nyitott társadalomban, Ferenc pápa, mint sokan mások is, a saját vallásos meggyőződése alapján nyilatkozott meg, amelynek megvannak a maga alapvetései. A véleménynyilvánítás szabadságának a nyitott társadalomban meglévő határaitól szóló vita kétségtelenül sokáig folytatódik.

FORDÍTOTTA: IPSO JURE FORDÍTÓIRODA

A FORDÍTÁST LEKTORÁLTA: REMÉNYI ÉDUA VÉNUSZ